

УДК 332.146:330.341.1:005.21

Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Єрмакова О.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник Інституту проблем ринку та економіко-
екологічних досліджень Національної академії наук України*

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ
ПРОЦЕСІВ**

**CONCEPTUAL BASIS OF STRATEGIZING OF REGION'S INNOVATIVE
DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF GLOCALIZATION OF
ECONOMIC PROCESSES**

АНОТАЦІЯ. В статті розкрито сутність глокалізації економічних процесів з позиції діалектики глобального та локального вимірів, трансформаційні аспекти парадигми регіональної інноваційної політики в умовах глокалізації, визначено принципи стратегування інноваційного розвитку, на основі чого удосконалено процес стратегування інноваційного розвитку регіону.

Ключові слова: стратегування, інноваційний розвиток, регіон, глокалізація.

АННОТАЦИЯ. В статье раскрыта сущность глокализации экономических процессов с позиции диалектики глобального и локального измерений, трансформационные аспекты парадигмы региональной инновационной политики в условиях глокализации, определены принципы стратегирования инновационного развития, на основе чего усовершенствован процесс стратегирования инновационного развития региона.

Ключевые слова: стратегирование, инновационное развитие, регион, глокализация.

ANNOTATION. The essence of glocalization of economic processes from in aspect of the dialectic of global and local dimensions, the transformational aspects of the paradigm of regional innovation policy in the conditions of glocalization are

revealed in the article, the principles of strategizing of innovation development are defined, on this basis the process of strategizing of region's innovative development is improved.

Key words: strategizing, innovation development, region, glocalization.

Постановка проблеми. Термін «глокалізація» вперше був використаний у 80-х роках ХХ століття японськими економістами для пояснення японських глобальних маркетингових стратегій, а після популяризований соціологом Роландом Робертсоном в його книзі «Globalization: Social Theory and Global Culture» (1992). Робертсон Р. досліджує феномен глокалізації крізь призму транснаціональної діяльності субнаціональних суб'єктів-регіонів. Він відкидає сутнісні полярності між глобальним та місцевим, наприклад, між економічною глобалізацією та місцевою культурою. Традиційно, місцеві ідентичності були винайдені та виховані головним чином через контакти з іншими, вони були стимульованими та сформованими переважно транслокальною взаємодією [1]. Звідси висновок, що діалектичне поєднання глобального і локального, тобто глокалізація, є передумовою розвитку. Якщо обмежитись лише глобалізацією, то з часом вона призведе світову економіку до деградації через усі притаманні їй вади. Локалізація теж, навіть із притаманними їй прогресивними характерними рисами, такими як локальні відмінності, відродження традицій, не зможе забезпечити з часом розвитку, адже без глобальної взаємодії, без контактів із представниками інших локальностей, вона приречена на відмирання. Тільки гармонійне поєднання цих двох явищ, глобалізації та локалізації, обумовлює розвиток.

Основним принципом глокалізації є пріоритетність національних / локальних інтересів та орієнтація на місцеві ресурси, за умови врахування глобальних тенденцій. Кожна локальність демонструє власні особливості входження в процес глобалізації, серед яких можна виокремити наступні: максимальна відкритість та некритичність, співіснування, адаптація та трансформація, повне заперечення. Поєднання регіоналізації та глобалізації ускладнює функції регіону, зокрема зростає відповідальність місцевої влади, виникає необхідність

комплексних стратегій, в основі яких – інновації. У результаті формується розуміння значимості врахування всього спектра ресурсів і зв'язків регіону, його матеріальних і нематеріальних переваг, у тому числі творчого і культурного потенціалу, соціального капіталу. Успіх економічної політики держави залежить від того наскільки вдало вдасться поєднати глобальні світові тенденції та національні / регіональні особливості економічного розвитку.

Впровадження принципів глокалізації до інноваційної політики регіону дозволяє подолати обмеженість локального підходу та негативні прояви глобального, тим самим створюючи унікальний глобально конкурентоспроможний інноваційний продукт. В інноваційній сфері процеси глокалізації проявляються у взаємодоповненні локальних чинників інноваційного розвитку, зокрема унікального інноваційного середовища, людського та соціального капіталів, із глобальними чинниками інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання глокалізації регіональних інноваційних систем є відносно новим для економічної науки. Одним із основоположних досліджень є наукова праця Беннуорта П. та Дассена А.[2], присвячена дослідженню глобально-локальних зв'язків в регіональних інноваційних стратегіях, яке виконано під егідою Організації економічного співробітництва та розвитку. Продовжувачами даного напрямку досліджень на пострадянському просторі є дослідники Ісланкіна О.А. та Фіяксель Е.А.[3].

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є визначення концептуальних засад розробки регіональних стратегій інноваційного розвитку в умовах глокалізації економічних процесів.

Виклад основного матеріалу. Глокалізація економічних процесів в регіоні виражається через три ключові компонента:

1) локальний – унікальне соціо-еколого-економічне середовище регіону. Формування сприятливого інноваційного середовища є однією з основних задач регіональної інноваційної політики;

2) глобальний - інтеграція регіональних соціально-економічних систем, в тому числі і регіональної інноваційної системи до глобальних мереж, забезпечуючи тим самим інноваційну діяльність відповідними ресурсами (фінансовими, людськими, технічними, інформаційними) як з локальних, так і глобальних джерел, шляхом сприяння доступу до них та створення можливостей для їх використання. Обмеженість формування інноваційного середовища певною територією призводить з плином часу до «пастки» місцевої комунікації, коли всі її резерви вичерпано і немає подальшого розвитку каналів комунікації і дифузії інновацій. Дане обмеження може бути подоланим шляхом застосування інформаційного обміну через глобальні канали, за якими мовчазне знання розповсюджується від локальних гравців до зовнішніх контрагентів та навпаки, виходячи далеко за межі території регіону;

3) інституціональний – закріплення норм і звичаїв глобально-локальних взаємодій у вигляді законів, організацій, установ з метою комплементарного поєднання глобальних, національних та локальних інтересів. Проста вбудова регіональних гравців до глобальних мереж не є гарантією отримання регіоном необхідних для його розвитку ресурсів [3, с. 68]. Важливу роль у цьому контексті відіграють регіональні інститути, які сприяють встановленню стратегічних зв'язків з глобальними мережами із урахуванням інтересів регіону та його мешканців.

Регіональна інноваційна політика на засадах глокалізації економічних процесів - діяльність стратегічного рівня щодо утвердження інноваційного типу економічного розвитку регіонів для забезпечення їх конкурентоспроможності та прогресивних змін соціально-економічної системи за рахунок формування інституціонального забезпечення комплементарного поєднання глобального та локального компонентів глокального інноваційного розвитку.

Глокалізація економічних процесів вимагає зміни парадигми регіональної інноваційної політики, яка полягає у відході від розподілу фінансових ресурсів та повсюдного створення інноваційної інфраструктури до стимулюючих заходів, пов'язаних із концентрацією людського та соціального капіталу,

формуванням сприятливого підприємницького клімату та інституціонального середовища. Інноваційна політика має бути варіативною у відповідності зі специфікою інноваційного розвитку кожного регіону.

Порівняльний аналіз традиційної парадигми та актуалізованої парадигми регіональної інноваційної політики в умовах глокалізації представлений в табл. 1.

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика традиційної та актуалізованої парадигми
регіональної інноваційної політики в умовах глокалізації**

	Традиційна парадигма регіональної інноваційної політики	Актуалізована парадигма регіональної інноваційної політики в умовах глокалізації
Стратегічна ціль	Вирівнювання рівнів розвитку регіонів	Створення умов для саморозвитку регіонів
Завдання	конкурентоспроможність	
	- Визначення багатьох елементів соціально-економічної структури в якості факторів конкурентоспроможності, що призводить до дублювання ряду нескоординованих дій.	- Інновації розглядаються в якості основного джерела конкурентоспроможності. - Комплементарне поєднання локальних (соціального капіталу) та глобальних (міжнародні зв'язки) факторів конкурентоспроможності. - Розумна спеціалізація регіону. - Посилення соціальної складової у визначенні цілей регіональної політики.
	вирівнювання	
	- Ключова роль відведена методам вирівнювання, що призводять до зворотних результатів – посилення диспропорцій, розпорошення ресурсів, утриманських настроїв	- Посилення співробітництва між територіями, як результат - зростання потоків капіталів, робочої сили, знань, інновацій – синергія зростання.
Інструменти	- Субсидії та державна допомога. - Стандартизований набір інструментів.	- Інтегровані «м'які» та «жорсткі» інструменти, сприятливе бізнес-середовище, нагромадження соціального капіталу, утворення мереж (кластерів), краща координація. - Інтегроване стратегічне планування регіонального розвитку. - Диференційований підхід до формування набору інструментів у відповідності зі специфікою інноваційного розвитку

Терито-ріальний вимір	<ul style="list-style-type: none"> - Регіони розглядаються як однорідні, не враховуючи їх зовнішню та внутрішню різноманітність. - Пріоритетність секторального підходу, який не враховує територіальну специфіку, за що отримав назву «алгоритм бідності». 	<ul style="list-style-type: none"> - Диференційований територіальний підхід: врахування різноманітності, координація, багаторівневе управління. - Інтегровані програми, спрямовані на підтримку напрямків міжтериторіальної взаємодії, замість підтримки просторової інтеграції. - Інтеграція регіонів до глобальних виробничих мереж із урахуванням їх локальної специфіки
Об'єкти регіональної політики	<ul style="list-style-type: none"> - Адміністративні одиниці. - Не враховується специфіка міської та сільської територій. - Об'єктом регіональної політики виступає регіон як виробничий комплекс. 	<ul style="list-style-type: none"> - Функціональні одиниці. - Диференційований підхід до різних територій. Політика адаптована до локальних умов. - Об'єктом регіональної інноваційної політики стає не тільки регіон як виробничий комплекс та регіональна інноваційна система, але, перш за все, населення регіону з його інтересами.
Суб'єкти регіональної політики	<ul style="list-style-type: none"> - Центральні та регіональні органи влади. 	<ul style="list-style-type: none"> - Всі рівні державного управління, представники громади та бізнесу. - Регіон стає не лише об'єктом регіональної політики, але й суб'єктом, що здійснює регіональну політику.

Розроблено автором за джерелом [4]

Проведене теоретичне дослідження дозволяє виокремити наступні принципи стратегування інноваційного розвитку на засадах глокалізації:

- системності: системний підхід до інноваційної діяльності забезпечує ефективну взаємодію інститутів інноваційної системи та створює сприятливу інноваційну екосистему, яка охоплює сприятливі базові умови ведення бізнесу, ефективне податкове, торговельне та інвестиційне середовище, забезпечення ключовими факторами інноваційного виробництва та запровадження спеціальних стимулів інноваційної діяльності;

- багаторівневість управління: багаторівневе управління інноваційною діяльністю базується на субсидіарному підході та вертикальній координації, що охоплює національний, регіональний, субрегіональний та базовий рівні;

- міжсекторне співробітництво (горизонтальна координація): рівноправне партнерство та розвинуті комунікації між усіма учасниками інноваційного процесу, а саме: владою, бізнесом, інститутами генерації інновацій, споживачами інновацій, а також взаємодія регіонів між собою на національному та міжнародному рівнях - міжрегіональне та транскордонне співробітництво;

- діалектика глобального та локального вимірів;

- пріоритетність національних інтересів;

- результативність: досягнення кількісних та якісних цілей та завдань інноваційної політики;

- унікальність: врахування особливостей інноваційного розвитку регіону;

- ресурсозабезпеченість: забезпеченість інноваційної діяльності відповідними ресурсами, як з локальних, так і глобальних джерел;

- сталий розвиток: врахування соціо-еколого-економічних орієнтирів інноваційного розвитку.

Традиційно виокремлювані етапи стратегування адаптовані до особливостей регіональної інноваційної політики в умовах глокалізації є наступними: підготовка до стратегування, аналіз, проектування, впровадження, популяризація (рис. 1).

Етап 1. Підготовка: даний етап є початковим, відбувається офіційний процес запуску стратегування, формування команди розробників за принципом міжсекторного партнерства, який проявляється у залученні усіх зацікавлених суб'єктів (влади, бізнесу, науки, громади) до усіх етапів стратегування. Такий підхід підвищує сприйнятність стратегії у суспільстві, залучення перспективних ідей на принципах краудсорсингу та нагромадження соціального капіталу, що проявляється у зростанні довіри та співробітництва між усіма суб'єктами регіональної інноваційної політики.

Етап 2. Діагностика: на даному етапі здійснюється діагностика стану інноваційного розвитку регіону та його інституціонального забезпечення,

Розроблено автором

Рис. 2. Етапи стратегування інноваційного розвитку на засадах глокалізації

виявлення конкурентних переваг та недоліків регіону, визначення сфер інноваційної смарт-спеціалізації регіону.

Етап 3. Проектування: на даному етапі відбувається визначення стратегічних та оперативних цілей та завдань, пріоритетних напрямів та варіанту регіональної інноваційної політики у відповідності із проведеною діагностикою та стратегічними цілями розвитку регіону, розробка програми реалізації стратегії, визначення механізмів, інструментів запровадження стратегії, проектних пропозицій за пріоритетними напрямками, фінансового забезпечення, а також інституцій, на які має бути покладено реалізацію стратегії та відповідальність за результати. Процедура виокремлення пріоритетів наступна:

1) виокремлення пріоритетів експертами-аналітиками (науковцями) на основі отриманої інформації на етапі діагностики;

2) презентація та обговорення виокремлених пріоритетів із представниками усіх зацікавлених сторін інноваційного розвитку регіону – владою, бізнесом, наукою та жителями, тобто на основі принципу міжсекторного співробітництва, з метою прийняття компромісних рішень.

Організувати обговорення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку регіону можливо багатьма способами, зокрема такими як: опитування громадської думки, проведення круглих столів, громадських слухань, анкетування. Найбільш дієвим способом, на наш погляд, є проведення громадських слухань (стратегічних сесій), до участі в яких одночасно можна залучити представників від кожного сектору й отримати різні міркування з проблем інноваційного розвитку регіону та шляхів їх подолання. Організацію проведення громадських слухань слід покласти на виконавчий комітет стратегування. Першим кроком в організації громадських слухань є розміщення в місцевих ЗМІ оголошення або розповсюдження об'яв в громаді щодо дати, часу, місця та порядку денного проведення громадських слухань по обговоренню проекту стратегії. Під час громадських слухань повинні бути присутні члени робочої групи, які здійснювали всі необхідні роботи для визначення основних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку регіону;

3) формулювання узгоджених із громадою стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку регіону. Визначення проектних пропозицій за відібраними стратегічними пріоритетами є надзвичайно важливою складовою стратегування, адже націлює на практичну реалізацію відібраних стратегічних пріоритетів. Традиційно стратегії соціально-економічного розвитку територій (регіонів, міст, сіл та селищ) не передбачають проектний рівень стратегування, обмежуючись лише визначенням стратегічних цілей та задач. Як результат, більшість із визначених в стратегіях задач залишаються нереалізованими.

Процес визначення проектних пропозицій передбачає наступну процедуру:

1) збір проектних пропозицій від усіх зацікавлених сторін;

2) систематизація та опис проектів.

3) узгодження проектів із учасниками стратегування та визначення остаточного переліку проектів із орієнтовними роками їх реалізації, джерелами фінансування, та, бажано, відповідальними за впровадження.

Етап 4. Впровадження: забезпечення реалізації стратегічних цілей - це управлінське завдання, яке передбачає організаційний менеджмент, а також управління людськими і фінансовими ресурсами [5].

З метою здійснення моніторингу впровадження доцільно створити комітет з управління впровадженням (КУВ), дорадчий орган, що створюється шляхом делегування до його складу осіб, які представляють актив громади. Серед цих осіб мають бути учасники розробки стратегії. До складу цього дорадчого органу також мають увійти посадові особи місцевого органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, депутати різних рівнів, представники бізнесу, науки, громади та інших зацікавлених осіб.

Комітет з управління впровадженням є наглядовим органом, який здійснює моніторинг якості виконання завдань, дотримання графіка, внесення змін чи доповнень до цілей, коли виникає необхідність. Члени КУВ зустрічаються щонайменше 2 рази на рік з метою оцінки виконання завдань, передбачених стратегією. Вирішення організаційних завдань та затвердження плану

діяльності КУВ відбувається на установчому засіданні. Функції Комітету на себе може взяти окремо створена чи вже діюча структура.

Проекти, спрямовані на реалізацію визначених стратегічних цілей, мають бути конкретизовані на наступний бюджетний рік. Розподіл проектів за наступними роками потребує актуалізації із урахуванням поточних змін. У зв'язку зі змінами законодавства, політичних реалій, науково-технічного прогресу, децентралізації влади та об'єднання громад, які вносять безумовні корективи, члени КУВ повинні стежити за тим, щоб стратегічні цілі та проекти стратегії залишалися доречними та актуальними, тобто повинні здійснювати їх актуалізацію. Внесення запропонованих змін до плану відбувається лише за погодженням з відповідними радами. Такі зміни доцільно робити напередодні початку бюджетного процесу на наступний період, до підготовки звіту про роботу за поточний рік.

Етап 5. Популяризація: З метою забезпечення інформаційного супроводу процесу впровадження стратегії доцільним є створення відповідного Інтернет-порталу, до функцій якого входитиме: моніторинг, коригування стратегії, забезпечення взаємодії усіх учасників процесу розробки та впровадження стратегії, прийняття колективних рішень.

Висновки. Наявність в регіонах України стратегій інноваційного розвитку, розроблених за запропонованим у статті концептуальним підходом, забезпечить системність та дієвість реалізації регіональної інноваційної політики, відповідність принципам сучасного етапу становлення регіональної економіки. Зокрема, розробка регіональних стратегій інноваційного розвитку із рахуванням принципів смарт-спеціалізації відкриває для регіонів України перспективи приєднання до Європейської Платформи смарт-спеціалізації та відкриття доступу до інструментів платформи, що дозволить визначати економічну та інноваційну спеціалізацію регіонів, покращити співробітництво з регіонами ЄС по тематичних напрямках (модернізація промисловості, виробництво продуктів харчування, енергетика), розширити доступ до структурних фондів ЄС, збільшити синергію

між різними політиками України та ЄС, а також ефективно залучати державні і приватні інвестиції.

Бібліографічний список:

1. Британська енциклопедія «Британіка». URL: <https://www.britannica.com/topic/glocalization>.
2. Benneworth P., Dassen A. *Strengthening Global-Local Connectivity in Regional Innovation Strategies: Implications for Regional Innovation Policy*. OECD Publishing, 2011. 70 p.
3. Исланкина Е. А., Фияксель Э. А. Глокализация инноваций: роль кластеров и международного контекста в региональном развитии. *Инновации*. 2015. №11(205). С. 64-74.
4. Валентей С. Контринновационная среда российской экономики. *Вопросы экономики*. 2005. № 10. С. 133.
5. Єрмакова О. А. Інституційні важелі вдосконалення регіональної інноваційної політики України в контексті глобальних викликів: монографія / НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. нац. екон. ун-т. Одеса: ІПРЕЕД НАНУ, 2017. 394 с.

References:

1. Official site of British Encyclopedia “Britannica” (2018), “Glocalization”, available at: <https://www.britannica.com/topic/glocalization> (Accessed at 20 December 2018).
2. Benneworth, P., Dassen, A. (2011), *Strengthening Global-Local Connectivity in Regional Innovation Strategies: Implications for Regional Innovation Policy*. OECD Publishing.
3. Islankina, E. A., Fiyaksel, E. A. (2015), “Glocalization of innovations: the role of clusters and the international context in regional development”, *Innovatii*, No.11(205), pp. 64-74.
4. Valentey, S. (2005), “The counter-innovation environment of the Russian economy”, *Voprosy Ekonomiki*, No.10, pp. 133.

5. Iermakova, O.A. (2017), *Instytutsiini vazheli vdoskonalennia rehionalnoi innovatsiinoi polityky Ukrainy v konteksti hlobalnykh vyklykiv* [Institutional Levers of Improvement of the Regional Innovation Policy of Ukraine in Terms of Global Challenges], Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research of NASU, Odessa, Ukraine.